

УДК 338.488.2:640.4

Пандяк І.Г.,
кандидат географічних наук, доцент, доцент кафедри туризму
Львівський національний університет імені Івана Франка

СТАЛИЙ РОЗВИТОК ГОТЕЛЬНОЇ ІНДУСТРІЇ

У дослідженні зосереджено увагу на актуальності сталого розвитку готельної сфери, неадекватності оцінки ступеня впливу цієї субгалузії туризму на природний та соціальний простір. Проаналізовано основні напрями впливу сфери гостинності на навколишнє середовище і, як наслідок, погіршення не тільки екологічної, але й інвестиційної привабливості регіонів.

Ключові слова: сталий розвиток, готельне господарство, туризм, інфраструктура гостинності, природне і соціальне середовище, інвестиційна привабливість.

В исследовании сосредоточено внимание на актуальности устойчивого развития гостиничной сферы, неадекватности оценки степени влияния этой суботрасли туризма на природную и социальную среду. Проанализированы основные направления влияния сферы гостеприимства на окружающую среду и, как следствие, ухудшение не только экологической, но и инвестиционной привлекательности регионов.

Ключевые слова: устойчивое развитие, гостиничное хозяйство, туризм, инфраструктура гостеприимства, природная и социальная среда, инвестиционная привлекательность.

Pandyak I.G. STEADY DEVELOPMENT OF THE HOTEL INDUSTRY

The study focuses on the relevance of sustainable development in the hotel industry, inadequate assessment of the impact of this sub-area of tourism on the natural and social space. The main directions of the influence of the sphere of hospitality on the environment and the consequent deterioration of not only ecological but also investment attractiveness of the regions are analyzed.

Key words: sustainable development, hotel industry, tourism, hospitality infrastructure, natural and social environment, investment attractiveness.

Постановка проблеми. У структурі туристичної індустрії готельна сфера формує основний складник капіталомісткості, задіяних трудових ресурсів, а також найбільше впливає на навколишнє середовище. Тривалий час взаємозв'язок сфери гостинності і навколишнього середовища розглядався як найбільш прийнятний щодо інших видів господарської діяльності, а середовище мало значну здатність відновлюватися. Інтенсивний розвиток туризму та сфери гостинності сьогодні зумовлює до 10% негативного впливу на навколишнє середовище, цей вплив складний, багатоаспектний і потребує вивчення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження сталого розвитку готельного господарства відображено в працях українських науковців О. Литвинової [1], Т. Сокол [2], Т. Ткаченко [3], іноземних учених – Р. Гравера і П. Йохансона [4], А.Х. Пріса [5] та ін.

Постановка завдання. Мета статті – проаналізувати наслідки сучасного впливу готельної індустрії на природний і соці-

окультурний складники навколишнього середовища в глобальному масштабах. Виявити складність і тенденції взаємодії систем згідно із сучасними концептами сталого розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Концепція сталого розвитку (SD) в індустрії гостинності пов'язується з обмеженням негативного впливу цієї галузі економіки на природне і соціальне середовище, збільшенням її користі для сучасного та запобіганням зменшенню можливості майбутніх поколінь задовольняти власні потреби [2].

Зв'язок між навколишнім середовищем і різними формами туризму, окремими субгалузями цієї індустрії, стійкий і постійно посилюється. В еволюції взаємодії туристів і подорожніх із природним і соціокультурним середовищем виникли нові форми посилюється вплив людини. Тривалий час взаємозв'язок туризму і навколишнього середовища розглядався як симбіотичний, тобто туризм зберігає високу якість середовища, а середовище, з огляду на пасивний вплив туризму, має

значну здатність до відновлення і збереження як важливих складників вартості туристичного ресурсу. Туризм розглядався як альтернативна сфера щодо інших галузей економіки, особливо глибокої зміни навколишнього середовища – промисловості, сільського господарства, будівництва тощо. Проте відносини туризму і навколишнього середовища багатоаспектні, надзвичайно складні і потребують заходів із захисту останнього.

Масовий характер, структурно-просторова диверсифікація туризму в другій половині ХХ ст. виявляє незбалансованість його зв'язку з навколишнім середовищем. Туризм став засобом проникнення на малоосвоєні природні території (Антарктида, Гімалаї, Нова Гвінея та ін.), головним чинником розвитку екологічних проблем, значного антропогенного навантаження та знищення соціокультурних об'єктів (Анкор, Мачу-Пікчу, античні пам'ятки Греції й Італії тощо), до яких свого часу частково або цілком обмежували доступ туристів. Прокладання туристичних маршрутів до атрактивних об'єктів і територій зумовило розвиток транспортної інфраструктури, будівництво закладів рекреації, гостинності, об'єктів виробничої та соціальної інфраструктури, посилення урбанізаційних процесів. Отже, туризм задекларував себе головним чинником екологічних проблем, знищення ресурсів, від яких він залежить. Сьогодні концепція сталого розвитку туризму передбачає зосередження уваги на розумінні його екологічних наслідків і виробленні більш стійких форм його розвитку для збереження базових природних і соціокультурних ресурсів навколишнього середовища.

Серед туристичних субгалузей істотно впливає на навколишнє середовище індустрія гостинності. Ця сфера споживає значну кількість енергії, води, хімічних засобів, продукує значний обсяг побутових відходів. Несприятливий вплив на навколишнє середовище збільшується і поглиблюється. Щорічне зростання галузі становить 5–6 %, такий прогноз також передбачений на 2018 р. [11]. Готельні підприємства постійно покращують комфорт проживання гостей, а отже, змушені використовувати прогресивні інновації в різних функціональних системах. Ступінь та різноманітність екологічних наслідків впливу готельних закладів

просторово диференційовані. Наслідки впливу зумовлені розташуванням, типом, розвитком екологічної стратегії, менеджментом закладу розміщення. Масштаб екологічних наслідків впливу закладів гостинності зумовлений їхнім типом (туристські готелі, SPA-готелі, екоготелі тощо), а отже, видом і формою туризму. Наслідки впливу на навколишнє середовище розосереджених серед природних атракцій закладів розміщення значно більші. Такі підприємства частково або зовсім не утилізують відходи, використовують для палива деревину з навколишньої території, скидають неочищені каналізаційні стоки в річки, розвивають серед додаткових послуг такі, що зорієнтовані на активне використання навколишнього середовища (альпінізм, гірські лижі, рафтинг, джипінг, полювання й ін.). Наприклад, зазнали значного знищення внаслідок використання деревини для будівництва і палива, нагромадження сміття, забруднення гірських рік вздовж маршрутів і базових містечок, сформованих здебільшого з готелів, притулків, природні ландшафти гімалайської частини Непалу. Подібна ситуація в Карпатах, де збудовано гірськолижні, мисливські бази.

Наслідки впливу готельної індустрії на навколишнє середовище часткові в містах – великих туристичних центрах, де виявити їх важко, впливають також суб'єкти іншого профілю діяльності (промислові, транспортні, будівельні й ін.), жителі міст. Масовий, насамперед організований, туризм у такі центри, належно забезпечені підприємствами з перероблення й утилізації відходів, менше впливає на навколишнє середовище.

Характер і наслідки впливу інфраструктури гостинності зумовлені розташуванням об'єкта природного або соціокультурного інтересу. Значно меншого негативного навантаження завдають об'єкти з вищим рівнем соціокультурної організації. Такі об'єкти забезпечують ефективно перебування відвідувачів, підтримують належний рівень комфорту і водночас організовують структури з обмеження негативного впливу на навколишнє середовище. Окрім утилізації продуктів діяльності, обмежують вплив на навколишню територію лімітацією рекреаційно-туристичної діяльності (буферні лісопаркові зони, природоохоронні території,

контроль за станом окремих природних об'єктів тощо).

Окрім просторової ознаки впливу закладів гостинності на навколишнє середовище, необхідно враховувати часову, виявлену в особливостях розвитку туризму – сезонності. Більшість готелів, насамперед з активним використанням природних ресурсів навколишньої території (курортні готелі, туристські готелі, туристські притулки), посилено впливають на екосистеми впродовж певної частини року, в інші сезони можливе її відновлення. Отже, вплив має тимчасовий характер і збігається з туристичним сезоном (гірськолижний, пляжний, альпінізму) або довгостроковий, з незворотними екологічними змінами – зникненням окремих видів органічного світу або загальною біоценозів.

Важлива для закладів гостинності риса відносин із навколишнім середовищем – технологічна. Готельні заклади здебільшого забезпечують безперервний режим функціонування за середнього завантаження 60–80%, особливо висококатегорійні заклади, у коефіцієнті 2–3, використовують значно більше ресурсів. Незважаючи на застосування новітніх технологій, спеціальне обладнання щодо економії енергії, води, хімічних засобів, засобів гігієни, продуктів харчування й інших ресурсів, їх використання залишається значним.

Проблема сталого розвитку закладів гостинності не лише в значних обсягах використання ресурсів, готельні підприємства серед компаній сервісного профілю створюють найбільше відходів. Кількість відходів збільшується з підвищенням рівня комфорту (категорії) закладу розміщення. Наприклад, у п'ятизіркових готелях через кожні декілька років у номерах оновлюється інтер'єр, поновлюються елементи технічних систем, у поточній роботі значні витрати на прибирання, прання (постільна білизна, рушники замінюються щоденно), електроенергію (обов'язкове кондиціонування повітря, цілодобове освітлення приміщень загального користування, робота побутової техніки та ін.).

Розвиток туризму серед природних атракцій негативно відбивається на їхній здатності до відновлення. Створення інфраструктури з розміщення (будівництво готелів, туристських баз, шале, котеджів тощо), облаштування

навколишньої території – гірськолижними трасами в горах, гольф-полями на рівнинах, паркінгами й іншими об'єктами, зумовлює вирубування лісів, знищення лук, суттєво змінився екологічний баланс, зросли ризики зсувів, паводків, снігових лавин. У більш локалізованих обсягах біля розташованих серед природних атракцій закладів розміщення витоупуванням знищується рослинний покрив, змінюється структура ґрунту, з'являються стежки, колії від проїзду транспортних засобів, вздовж яких розвивається ерозія. Інфраструктура закладів розміщення серед природних ландшафтів зменшує видову розмаїтість органічного світу, зникають рідкісні реліктові, ендемічні представники біоценозів. Значної шкоди завдає забруднення побутовими відходами, джерелом якого є місце найтривалішого перебування туристів – заклади розміщення. Окрім погіршення естетичної привабливості території, побутове сміття загрожує існуванню багатьох представників фауни. У тварин відбуваються зміни рефлексів поведінки, хімічні добавки та геномодулятори в харчових відходах зумовлюють погіршення імунітету та генетики, отравлення і загибель. Проблема забруднення навколишнього середовища побутовим сміттям особливо актуальна для закладів готельного типу, відокремлено розташованих у важкодоступних місцях, що спричинює безконтрольне порушення правил поводження з відходами. Тверде побутове сміття стихійно складається в непристосованих для цього місцях із недотриманням екологічних норм утилізації. Локальні сміттєзвалища поляризують масштаби проблеми забруднення розвіюванням сміття вітром, потрапляння в поверхневі і підземні води. Особливо загострюється ця проблема на унікальних природоохоронних і рекреаційних територіях.

Багатоаспектний екологічний вплив закладів гостинності на навколишнє середовище пов'язують із забрудненням вод. Готельні заклади завжди тяжіють до води. Курортні готелі зосереджуються на сваях над водою (Сейшели, Фіджі, Перська затока й ін.), у межах пляжної зони або на відстані від водойми, у багатьох країнах популярні хаусботи (Індія, Канада, Австралія й ін.), круїзні морські лайнери – які майже всі відходи скидають у воду.

Скидають неочищеними каналізаційні води та тверді побутові відходи у водойми більшість закладів гостинності, розташованих на відстані від водойм.

Забруднення водойм, окрім погіршення естетичної привабливості, спричиняє розвиток багатьох захворювань, як-от гепатит, дизентерія, черевний тиф, гастроентерит та інших, появу неприємних запахів. Забруднення води знижує вміст розчиненого кисню, зменшує видову різноманітність організмів, сприяє розвитку окремих видів водоростей. Негативні зміни якості водойм дзеркально відображаються на атрактивності, понижують попит на відпочинок в околицях таких територій і на розміщення в готельних закладах.

Забруднення води найбільш характерне для приморських курортних територій із масовим напливом рекреантів, де туризм розвивається швидше за місцеву інфраструктуру. Значне забруднення прибережних вод характерне для регіонів ізраїльського, іспанського Середземномор'я, болгарського, українського Чорномор'я, прибережних вод Флориди. Зношеність очисних споруд в Одесі, Маріуполі й інших містах узбережжя Чорного й Азовського морів спричиняє періодичне закриття пляжів.

Наслідком зосередження в районах відпочинку значної кількості туристів є перевантаження систем очищення та видалення стічних вод, неконтрольоване потрапляння стоків до природних водойм. Наприклад, система очищення стічних вод у 930 приморських населених пунктах Франції на початку 1980-х рр. розраховувалася на 7 млн. осіб, влітку, із прибуттям туристів, кількість населення тут збільшувалася до 12 млн., перевантаження призводило до значного забруднення прибережної частини моря. Такі випадки були характерними для Одеси, Сочі, південного узбережжя Криму [3, с 190–191].

Окрім забруднення води, заклади розміщення погіршують стан повітря, є джерелом локального шумового та світлового забруднення. Хімічне забруднення повітря характерне для всіх закладів розміщення, проте найбільше з автономним генеруванням електричного струму, виробництвом тепла.

Аналіз бази даних аналітичної організації "Еора MRIO" щодо міжгалузевого балансу

економіки в 187 країнах і 35 екологічних чинників, серед яких забруднення повітря, виділення парникових газів, та статистики Всесвітньої туристської організації упродовж 2009–2013 рр. виявляє, що внаслідок використання транспорту, проживання в готелях, харчування й задоволення інших потреб туристів виділяється 8% усіх парникових газів на планеті. За цей час обсяг викидів CO₂ від туризму збільшився із 3,9 до 4,5 гігатонн. Цей процес пов'язаний зі збільшенням прибутків, туристи здійснюють більш далекі і тривалі поїздки, тому «вуглецевий слід» подорожей збільшуватиметься. До 2025 р. цей показник може зрости до 6,5 гігатонн [2].

Іноді причиною руйнування довкілля стає освоєння курортної зони, спорудження інфраструктури для відпочинку. Масове будівництво готелів на бельгійському узбережжі Ла-Маншу в Остенде, довжиною 62 км, зумовило необхідність зведення в морі додаткових захисних дамб, які порушили природну рівновагу й спричинили різке зменшення піску на пляжі. Розвиток курортного будівництва на грецькому острові Закінтас було обмежено, оскільки воно загрожувало існуванню значної популяції черепах. З такою ж проблемою зіткнулися влади Кіпру і Туреччини.

Непродумані підходи до створення туристичних центрів в окремих регіонах можуть спричинити порушення місцевих екологічних і суспільних систем. Особливо показовим є приклад Тунісу, де на початку 1970-х рр. розроблено програму розвитку туризму без урахування місцевої соціоекологічної ситуації. Будівництво готелів призвело до відчуження земель, витіснення селян, спекуляції земельними ділянками. Тільки в одному з районів курортна зона зайняла 400 га і витіснила 1,5 тис. дрібних сільських домовласників. Місцеві жителі були позбавлені житла, яке викуповувалося й обладнувалося під помешкання для туристів. Внаслідок цього зникли традиційне землеробство й овочівництво, занепали ремесла. Одночасно море катастрофічно забруднювалося відходами життєдіяльності туристів, синтетичними мийними засобами, зазнало збитків традиційне рибальство. Відчувалася й нестача питної води – якщо потреби місцевого населення обмежувалися 100 л на добу, туристи

споживали до 500 л. Цей приклад свідчить про нераціональність планування туристичних об'єктів без продуманої інтеграції щодо довкілля [3, с. 190–194].

Ризики сталому розвитку окремих регіонів спричиняють збільшення споживання та створення дефіциту ресурсів для місцевого населення. Особливо актуальна проблема ресурсозабезпечення в регіонах бідних на водні, земельні, енергетичні й інші ресурси. Зміни клімату загострюють проблему нестачі води в посушливих регіонах Середземномор'я, Близького Сходу, тропічної Африки. У деяких регіонах Середземномор'я один клієнт у готелях у середньому споживає води в шість разів більше за місцевих мешканців. Значна кількість води використовується для послуг, які підкреслюють надмірну розкіш – для басейнів, водних атракціонів, поливу гольф-полів тощо. Дефіцит води спонукав уряди Португалії, Іспанії й інших країн ввести заборону іншого, окрім побутового, використання цього ресурсу.

Заклади гостинності також виснажують місцеві ресурси палива, електроенергії, будівельних матеріалів. Для будівництва готелів у приморських рекреаційних зонах часто використовується пісок із пляжів, у горах – галька із річкового дна.

Вплив інфраструктури з розміщення на навколишнє середовище стосується структурної та візуальної зміни території. «Візуальне» забруднення зумовлене негативними для сприйняття змінами природних та соціокультурних ландшафтів архітектурними формами готелів, які із промоційною метою контрастують у формі, розмірах. Інвестиції в готельний бізнес змінюють структуру господарства території, використання земельних ресурсів.

Актуальна проблема погіршення екологічної ситуації в українських Карпатах – знищення природних ландшафтів внаслідок інтенсивної забудови приватними об'єктами сезонного використання – котеджами, дачами, об'єктами комерційного розміщення туристів – турбазами, готелями та ін. Ці об'єкти використовуються впродовж 2–3 місяців на рік, і більшість суттєво не впливає на місцеву економіку. Зміна природної території, на якій вони розташовані, знижує її інвестиційну привабливість, втрачається економічна вигода через відсутність

високоєфективного використання території. Адміністрації місцевих громад надають можливість придбати рекреаційно цінну нерухомість із надією поповнити місцевий бюджет і втрачають водночас можливість отримання довгострокової вигоди. Сталий розвиток малоосвоєних рекреаційно цінних територій необхідно обґрунтовувати згідно з єдиною регіональною туристичною політикою, в якій важливим складником має бути екологічне обґрунтування, розвиток соціальної і побутової інфраструктури.

Недоліком розвитку індустрії гостинності є також неадекватний розподіл отриманих доходів між інвесторами і місцевими громадами. У результаті діяльності компаній збагачується вузьке коло і так достатньо багатих осіб. Будівництво готельних закладів часто здійснюється всупереч інтересам місцевих громад, у процесі економічної активності підприємств, місцеві жителі не отримують належної вигоди. Задіяні в роботі підприємств працівники отримують невисоку заробітну плату, поглиблюється соціальне розшарування, виникає невдоволення і налаштування місцевої громади проти розвитку готельного бізнесу [6, с. 741]. Така ситуація актуальна сьогодні для великих міст, курортних центрів України із цінним ресурсним потенціалом для туристичної індустрії. Тому перед плануванням розвитку готельного бізнесу в межах локальної території, у процесі проведення маркетингових досліджень, необхідно з'ясувати, яких секторів і груп місцевих жителів торкнеться інвестиційний проект.

Висновки із проведеного дослідження. Надмірна орієнтація економіки на туристичну сферу внаслідок різких сезонних коливань турпотоків, дії інших непрогнозованих і невідконтрольних чинників – природних стихій, політичної нестабільності, спалахів епідемій тощо, загрожує економічній безпеці країн, регіонів.

Разом із надходженням валюти в регіон від обслуговування туристів у закладах гостинності відбувається і зворотний процес – її відтік у вигляді іноземних інвестицій, витрат на маркетинг, рекламу із залучення туристів, купівлі імпортного обладнання тощо.

Сфера гостинності послаблює купівельну спроможність, посилює матеріальне розшарування місцевого населення та клієнтів готельно-

ресторанних закладів внаслідок зростання цін на внутрішньому ринку на товари широкого користування, посилення контрасту в доходах з іноземними туристами. Особливо зростають ціни на продукти харчування, житло, транспортні послуги. Найбільше соціальний дискомфорт місцевого населення посилюється у «високий» сезон, коли вони позбавлені користування об'єктами туристичної інфраструктури за значного зростання цін.

Міжнародні готельні та ресторани оператори часто імпортують висококваліфікованих і високооплачуваних фахівців, позбавляючи кар'єрного та професійного зростання місцевих працівників закладів гостинності. Недостатній освітній рівень і кваліфікація місцевого населення, зумовлена сезонністю робіт, відображаються на його занятості серед менеджменту управлінського (середнього) та технічного (низового) рівнів.

Несприятливий вплив індустрії гостинності на культурну сферу. Взаємодія культур нівелює національний колорит, відбувається їх злиття, формування глобальної маскультури. Запровадження єдиних стандартів сервісу асимілює сформовані упродовж століть національні риси гостинності, втілені в морально-етичних і матеріальних формах. Готельні заклади стали однією з ланок комерціалізації релігійних святинь, національних традицій, фольклору, підміни змісту об'єктів духовної спадщини.

Заклади розміщення стають першими об'єктами, через які відбувається міжнародна криміналізація, деградація моральних принципів, порушення прав людини в суспільстві, поширення проституції, торгівлі людьми, наркоторгівлі. Заклади розміщення часто стають об'єктами відмивання капіталу, приховування фінансово-економічної діяльності [9].

Значна капіталомісткість і отримувани доходи від готельного бізнесу небагатьма особами-власниками зумовлюють поглиблення соціального розшарування – багаті

стають багатшими, бідні – біднішими. Інвестування в агресивній формі в цей бізнес, з порушенням майнового права місцевих громад, законодавства у сфері планування й архітектури, охорони історичної та природоохоронної спадщини, спричиняє невдоволення та негативне ставлення до розвитку готельного бізнесу та туризму загалом. Тому під час розроблення стратегії інвестиційних проектів необхідно з'ясувати, які сектори й інтереси місцевої громади буде порушено. Надходження інвестицій не повинно порушувати суспільно-економічного балансу інтересів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Литвинова О. Стратегія розвитку сталого туризму в Україні: автореф. дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.00.03 «Економіка та управління національним господарством». Донецьк, 2013. 19 с.
2. Науковці оцінили шкоду туризму для довкілля. URL: https://maximum.fm/naukovci-ocinili-shkoduturizmu-dlya-dovkillya_n140857.
3. Сокол Т. Основи туристичної діяльності: навчальний посібник. К.: Грамота, 2006. 264 с.
4. Ткаченко Т. Сталый розвиток туризму: теорія, методологія, реалії бізнесу: монографія. 2-ге вид., випр. та доповн. К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2009. 463 с.
5. Best Western (2012). Select corporate hotel initiatives. URL: <http://www.bestwestern.com/about-us/green-hotels/initiatives.asp>.
6. Garvare R., Johansson P. Management for sustainability – a stakeholder theory. Total Quality Management. 2010. Vol. 21. № 7. P. 737–744.
7. Goldstein K., Primlani R. Current trends and opportunities in hotel sustainability. 2012. URL: <http://www.hospitalitynet.org/news/4054752.html>.
8. Pryce A. Sustainability in the hotel industry. Travel and Tourism Analyst. 2011. Vol. 6. P. 95–114.
9. Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future. URL: <http://www.un-documents.net/our-common-future.pdf>.
10. Todorov V., Marinova D. Models of sustainability: paper presented at the World IMACS/MODSIM Congress, Cairns. 2009. URL: http://www.mssanz.org.au/modsim09/D2/todorov_D2a.pdf.
11. Travel and Hospitality Industry Outlook. 2018. URL: <https://www2.deloitte.com/us/en/pages/consumer-business/articles/travel-hospitality-industry-outlook.html>.